

De onmogelijke droom van separatisten

Peer-reviewed author version

KEUNEN, Stef & BIJNENS, Daan (2017) De onmogelijke droom van separatisten.

In: De Standaard, 2017, p. 38-39.

Handle: <http://hdl.handle.net/1942/24844>

(In)dependent

Een onafhankelijkheidsreferendum? In Spanje en België grondwettelijk gezien onmogelijk, schrijven Stef KEUNEN en Daan BIJNENS (UHasselt).

De Spaanse deelstaat Catalonië maakt zich op voor een nieuw onafhankelijkheidsreferendum op 1 oktober 2017. Net als voor *El Clásico* (Barcelona vs. Real Madrid) staan beide partijen met getrokken messen tegenover elkaar. De Catalaanse president wil zich onvoorwaardelijk verbinden aan de uitkomst van het referendum (ongeacht de opkomst), terwijl de regering in Madrid alle mogelijke stappen onderneemt om het onafhankelijkheidsreferendum tegen te houden. Zo werden dit weekend nog pro-Catalaanse brochures in beslag genomen door de *Guardia Civil*.

Vanuit grondwettelijk perspectief is een referendum over de eenzijdige afscheiding van Catalonië onwettig. Het Spaanse Grondwettelijke Hof bevestigde dit in 2014 in de nasleep van een eerder Catalaans onafhankelijkheidsreferendum waarbij meer dan 80 procent van de deelnemers zich uitsprak voor de Catalaanse onafhankelijkheid.

De Catalanen beroepen zich evenwel op het internationale recht op zelfbeschikking, dat aan alle volkeren het recht toekent om zelf te beslissen over hun politieke status en vrijelijk hun eigen economische, sociale en culturele ontwikkeling na te streven. Het recht op zelfbeschikking houdt in eerste instantie evenwel in dat deelstaten zelfbestuur en autonomie moeten kunnen bewerkstelligen *binnen* de staatsgrenzen. Dit recht bevat ook het recht van afscheiding uit een statenverband waar bepaalde minderheden niet (voldoende) in staat zijn om hun democratische rechten uit te oefenen. Slechts in hoogst uitzonderlijke gevallen (bijv. bij koloniale overheersing) kan het zelfbeschikkingsrecht een draagwijdte hebben die de eenzijdige afscheiding van een bepaald volk kan rechtvaardigen.

Om na een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring als staat te functioneren is een zelfverklaarde staat bovendien afhankelijk van internationale erkenning door andere staten. Aangezien vele (Europese) landen zelf kampen met problematieken rond nationale minderheden, is het nog maar de vraag of de Catalaanse staat mag uitgaan van een brede internationale erkenning.

Vlaams referendum?

Wat indien Vlaanderen een referendum zou uitschrijven over de onafhankelijkheid van de Vlaamse staat? Ongeveer een decennium geleden (2008) pleitte een groep binnen de Vlaamse Beweging al voor een Vlaams onafhankelijkheidsreferendum. Hoewel bepaalde partijen - met het oog op de verkiezingen van 2019 - laten uitschijnen het communautaire steekspel naar de achtergrond te willen verwijzen, is het niet ondenkbaar dat de Vlaamse onafhankelijkheidseis nadien toch opnieuw komt bovendrijven. Iets wat dit weekend al tot uiting kwam op de N-VA-familiedag waar voorzitter Bart De Wever de ambitie onderstreepte voor een zelfstandig, onafhankelijk Vlaanderen.

Zou zo'n onafhankelijk Vlaanderen er kunnen komen na de organisatie van een eenzijdig onafhankelijkheidsreferendum?. Op basis van het zelfbeschikkingsrecht is een eenzijdige afscheiding van Vlaanderen nagenoeg onmogelijk: Vlaanderen, of zoals u wil de Vlaamse staat, bezit voldoende zelfbeschikking en autonomie om zijn democratische rechten uit te oefenen.

Biedt de Belgische Grondwet dan de mogelijkheid op een Vlaams onafhankelijkheidsreferendum? Op het eerste gezicht wel: sinds de zesde staats hervorming bestaat de mogelijkheid om gewestelijke volksraadplegingen te organiseren. Let wel, deze gewestelijke volksraadplegingen zijn slechts adviserend. Het verschil in terminologie tussen een referendum en een volksraadpleging ligt ook precies in het al dan niet bindend karakter ervan. Bijkomend (en van groter belang) is dat gewestelijke volksraadplegingen geen betrekking kunnen hebben op thema's zoals financiën en begroting. De grondwetgever lijkt hiermee pragmatisch te hebben gehandeld. Bepaalde thema's zijn per slot van rekening moeilijk te comprimeren tot een eenvoudige 'ja' of 'neen'-vraag. De vraag: "Wil u dat Vlaanderen een onafhankelijke staat wordt?" lijkt op het eerste gezicht eenvoudig te beantwoorden maar het is koffiedik kijken welke concrete implicaties de Vlaamse onafhankelijkheid met zich zou meebrengen. Daarbij valt onder andere te denken aan de verdeling van de Belgische schuld. Duidelijke informatie over de implicaties van een beleidskeuze zijn daarom essentieel, zeker bij een referendum. Het Brexit-referendum heeft aangetoond dat de doos van Pandora in dat geval ook wel eens een dubbele bodem kan hebben.

Daarnaast bepaalt de Belgische Grondwet dat enkel thema's waarvoor de gewesten bevoegd zijn onderwerp kunnen zijn van een gewestelijke volksraadpleging. De onafhankelijkheid van een deelstaat, hetzij Vlaanderen, hetzij Wallonië of Brussel, zal altijd op federaal niveau moeten worden geregeld aangezien een eenzijdige afsplitsing hoogst uitzonderlijk kan worden verantwoord. De enige kans op slagen van een Vlaams onafhankelijkheidsreferendum is de organisatie ervan op federaal niveau. De Grondwet voorziet echter niet in een mogelijkheid om een nationaal referendum te organiseren. De organisatie van een referendum over de Koningskwestie in weerwil hiervan heeft geleerd dat een nationale volksraadpleging niet zaligmakend is. Zelfs al mocht de Grondwet erin voorzien, moet er nog een consensus worden gevonden om het te organiseren. Kortom, alvorens een Vlaams onafhankelijkheidsreferendum kan worden georganiseerd zal de Waalse haan al zeker meer dan drie keer hebben gekraaid.